

סימן כ

הנאה מרווחי השבת

שאלה:

אנו מחזיקים בחלק ניכר ממניותיה של חברת תקשורת העובדת בשבת באמצעות עובדים יהודים. רוב המניות אינו בידינו וע"כ אין באפשרותנו להביא להפסקת פעילות החברה ע"י יהודים בשבת. יש לציין כי אופי פעילות החברה מחייב עבודה בשבת, ובלא עבודה בשבת החברה לא תוכל להמשיך להתקיים. ברור שגם אם אנו נמכור את המניות שלנו בחברה היא תמשיך להתקיים ויהיו רבים שיהיו מעוניינים לרכוש מאיתנו את מניותיה.

כאשר לחברה יש רווחים, מחלקים לבעלי המניות דיווידנדים. חלוקה זו נעשית באופן אוטומטי לכל בעלי המניות ואין אפשרות טכנית למנוע אותה. מה עלינו לעשות באותו כסף הכולל בתוכו גם את רווחי השבת?

תשובה:

בנסיבות המתוארות בשאלה, מותר לכם להמשיך ולהחזיק במניות בחברה, ואין בדבר משום איסור 'לפני עיור לא תתן מכשול' או 'מסייע ידי עוברי עבירה', משום שהחברה תמשיך להתקיים באותו היקף פעילות גם אם אתם תמכרו את מניותיכם. עם זאת, אסור לכם ליזום פעילות שיש בה משום חילול שבת.¹ אולם, יש לדון בנוגע להנאה הכספית הנגרמת לכם מחילול השבת המתבצע בחברה, האם אין בהנאה זו משום הנאה אסורה מ"מעשה שבת", וכן האם אין חובה להסתלק מהנאה זו כדי שהשותפים שאינם שומרים שבת לא יחשבו כמחללים שבת בשליחותכם.

הנאה מ"מעשה שבת"

בענין הנאה מחילול שבת, נפסק להלכה בשולחן ערוך:²

"המבשל בשבת, (או שעשה אחת משאר מלאכות), (טור), במזיד, אסור לו לעולם ולאחרים מותר למוצאי שבת מיד; ובשוגג, אסור בו ביום גם לאחרים, ולערב מותר גם, לו מיד."

1. ראה בענין זה באריכות בספרנו כתר, מחקרים בכלכלה ומשפט עפ"י ההלכה, כרך ב פרק ט.

2. שולחן ערוך או"ח סימן שיח סעיף א.

על פי הלכה זו מותר לאחרים שלא חיללו את השבת להנות במוצאי שבת מחילול השבת, וזאת אפילו אם המלאכה נעשתה עבורם.³

ברם, עדיין יש מקום לדון לאסור משלושה טעמים:

הטעם האחד – העובדה שמחלל השבת הינו אדם הרגיל בחילולי שבת. יש שכתבו שבמקרה זה יש צורך להמתין במוצאי שבת "בכדי שיעשו", כדי מלאכה שנעשתה בשבת ע"י גוי עבור יהודי.⁴ דין המתנת "בכדי שיעשה" אינו שייך בעסק העובד בכל ימי השבוע, שהרי, בעסק מסוג זה, הפעילות הנעשית בימות החול מתווספת לפעילות הנעשית בשבת, ואין איפא אפשרות להשלים את מלאכת השבת בימות החול. נמצא, שלדעת המחייבים המתנת "בכדי שיעשו" יהיה לכאורה, אסור לשותף להנות מרווחי השבת של עסק העובד בכל ימי השבוע.⁵

הטעם השני – מובא בפוסקים שדין זה שהמבשל בשבת במזיד מותר במוצאי שבת אף למי שנתבשל בשבילו הוא רק כאשר לא ציווהו לבשל, אך אם ציווהו לבשל בשבילו אסור לו ליהנות מהתבשיל לעולם.⁶

אמנם בנידוננו אין בעלי החברה שומרי המצוות מצווים את הפועלים לעבוד בשבת, והם אף מעוניינים שיהודים לא יחללו שבת, אך מכל מקום יתכן לראות נידוננו כחילול שבת שנעשה עפ"י ציוויים של בעל החברה, שהרי אין להתעלם מכך שהם המעסיקים את הפועלים ונוח להם בחילול השבת המגדיל את רווחיהם.

הטעם השלישי – על פי דברי הכתב סופר⁷ הפוסק שאין לקנות אוכל בפונדק המבשל בשבת, שהיות שמחשבתו של בעל הפונדק הינה לבשל בקביעות

3. משנה ברורה סימן שיח ס"ק ה. וראה גם במגן אברהם שם סוף ס"ק ב.

4. ראה פרי מגדים במשבצות זהב סימן רעו ס"ק ה, ובאשל אברהם סימן שכה ס"ק כב, שהסתפק בדין מומר. שו"ת הר צבי אורח חיים סימן קפג שכתב שמומר "לא גרע מנכרי שעשה בשביל ישראל שאסור בכדי שיעשו." ואלם ראה שו"ת מנחת שלמה תנינא (ב – ג) סימן ס שהבחין בין מומר לבין מחלל שבת בפרהסיא שלגביו אפשר שאין צורך בהמתנת בכדי שיעשה.

5. ראה שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן ה שכתב בנוגע לנגר שעשה שולחן בשבת שאף שמותר לו למכור בימות החול את השולחן לאחרים, אסור לו למכרו באופן שיהיה לו ריוח כספי מכך שעשה אותו בשבת, "כיון שלאחר השבת הרי יכול לעשות עוד כלי ונמצא שאם יוכל להרויח ממה שנמכר ביוקר יבוא לעבוד בשבת ולהרויח מזה שהוא עושה מלאכה גם בשבת".

6. ראה פסקי תשובות סימן שיח אות ג.

7. כתב סופר אורח חיים סימן נ. וראה בספר קהילת יעקב חלק ב סימן ז שכתב שגם לדעת הפרי מגדים, יהודי מומר שעשה בשבת מלאכה עבור ישראל, אסור אותו ישראל להנות מן המלאכה לעולם. ובספר מחזה אברהם לרב מנחם שטינברג, סימן מח, כתב שלדעת הפרי מגדים רק אם היהודי ציווה למומר לעשות עבורו מלאכה אסור הוא להנות מן המלאכה לעולם, אך אם המומר עשה את המלאכה מעצמו עליו להמתין רק שיעור בכדי שיעשה. אך

לאחרים, יש לקנוס ולאסור לעולם, גם לאחרים, את ההנאה מן האוכל שבושל בשבת.

מאידך, במשנה ברורה באר שאיסור ההנאה הוא רק מגוף המלאכה אך "מותר לו ליהנות מדמיה של המלאכה"⁸, ובנדוננו נהנים בעלי המניות רק מדמיה של המלאכה וא"כ לא שייך, לכאורה, איסור הנאה ממעשה שבת.

אלא שיתכן לומר שדברי המשנה ברורה נאמרו רק כאשר מחלל השבת מעוניין בגוף המלאכה, אך בעסק בו המטרה היא רווח כספי, "גוף המלאכה" הוא הרווח הכספי שלמענו מפעילים את העסק בשבת, ועל כן יהיה אסור להנות ממנו. להלכה, נחלקו בדבר גדולי הפוסקים בדורנו.

הרב אליעזר וולדנברג זצ"ל, בספרו שביתת הים (פרק יט סעיף ג), מסיק שמתוך שהמשנה ברורה לא חילק, משמע שסובר שבכל מקרה אין איסור להנות מדמי המלאכה.⁹ ע"כ, למעשה, הוא מתיר לשותפים עם מחללי שבת בקואופרטיב לקבל חלק ברווחים אף שחלק זה כולל גם את רווחי השבת.

אלא שהרב וולדנברג מצרף לטעמי ההיתר גם את העובדה שהשותפים העובדים בשבת עושים זאת בשביל הנאת עצמם והם יודעים ששותפיהם הדתיים אינם מעוניינים בזה, ואילו היה בכחם היו מעכבים בעדם, וצ"ע אם טעם זה שייך בנידוננו.¹⁰

זאת ועוד גם הרב וולדינברג כותב בסוף דבריו: "ועל הצד היותר טוב יכולים הדתיים לנכות אחוז הרווח המגיע, לפי הערך ממלאכת השבת, ולא לקבלם."

לעומתו, הרב משה פינשטיין זצ"ל, אוסר זאת מן הדין, וזו לשונו:¹¹

ולהשתתף עם מחלל שבת בעסק שיהיה פתוח בשבת אף שאותו העסק הוא בערבון מוגבל (קארפאריישן לימיטעד) ואין אחריות הפסד על השותף, אלא על הממון המשותף, מכל מקום אין מקום להתיר שותפות זו מטעם זה. אבל אם הוא צורך גדול יכול לעשות כדין שותפות עם עכו"ם.

עיין שו"ת הר צבי או"ח סימן קפ שכתב שיש לדון בדבריו של הכתב סופר.

8. משנה ברורה סימן שיח ס"ק ד.

9. עוד דוחה שם הרב וולדנברג את דברי כף החיים שכותב שמה שמותר להנות מדמי המלאכה זהו רק כפי שוויה לפני שנעשה בה חילול שבת. עיי"ש, וראה באריכות בענין זה בספרנו כתי"ר כרך ב עמ' 174 ואילך.

10. שהרי כאן מדובר בחברה שבלא העבודה בשבת לא תוכל להתקיים, וא"כ לא ניתן לומר שאין דעתם של בעלי המניות נוחה מהעבודה הנעשית בשבת. מאידך, בעלי המניות שומרי המצוות היו מעדיפים להעסיק בשבת גויים במקום יהודים, וא"כ ניתן לומר שאין דעתם של בעלי המניות שומרי המצוות נוחה מחילול השבת הנעשה ע"י יהודים.

11. שו"ת אגרות משה אורח חיים ח"ד סימן נד

אף שבתשובה זו משמע שאת כל ההיתרים שהתירו בשותפות עם גוי¹², ניתן בשעת צורך גדול ליישם גם בשותפות עם יהודים מחללי שבת, הרי שבתשובה אחרת הוא מבאר שאין הדבר כן, ורק ההיתר של הסתלקות גמורה מיום השבת ניתן ליישום בשותפות עם יהודי שאינו שומר שבת, וכך הוא כותב:¹³

הנה בדבר שדחיקא ליה שעתא יש להמנע מקבלת חלק ורוצה אשתו להכנס בשותפות עם אחת שאינה שומרת שבת בבית כביסה אם יש בזה אופן שתהא מותרת, נראה לע"ד שלא כל הדברים שהתירו בישראל שעשה שותפות עם עכו"ם באו"ח סי' רמ"ה שייך להתיר בישראל אלא היתר זה לבד שיהיה שותף עמו רק לימות החול לבד וימי השבתות וימי י"ט לא יהיו שייך לו כלל לא לשכר ולא להפסד, וההוצאות שהם על כל השנה או החדש כגון שכירות המקום וכדומה יכולין להחשיב לפי חשבון הימים אף שלכאורה יהיה לו הנאה ממה שעושה שם שותפו בשבת דאם לא היה עושה בשבת היה כל השכירות וכדומה על חשבון השותפות דהיו משלמין כל השכירות בעד הששה ימים מ"מ אין לאסור זה כיון דעכ"פ השכירות הוא על כל הימים וא"כ מתחלה לא נתחייבו מהשותפות דמי שכירות רק כפי חלק הששה ימים.

וגם דוקא אם השותף שאינו שומר שבת א"צ להשותף השומר שבת שיכול לנהל העסק בעצמו או שיש לו שותפים אחרים, דאם בלעדיו לא יוכל לנהל העסק נמצא דבזה שנשתתף עמו גרם ששותפו יחלל שבת ואף שהוא ביום שאינו שותף של ישראל אסור.

והיתר שיש בשותפות עם עכו"ם שיתנו שלהעכו"ם יהיה שכר השבת ולהישראל יהיה שכר יום אחד כנגדו אין להתיר בישראל שמחלל שבת כיון שנהנה ממלאכת הישראל דע"ז נתרצה שיהיה להשומר שבת יום אחד מימי החול. וכן ההיתר שכתב הרמ"א שם (או"ח רמ"ה) בשניהם עוסקים יחד בחול ובשבת עוסק העכו"ם לבדו שמוותר לחלוק כל השכר מטעם דעכו"ם אדעתא דנפשיה עביד נמי אסור בישראל דהרי נהנה ממלאכת ישראל בשבת.

הרי שלדעת הרב משה פינשטיין, כל הנאה שהיא הנגרמת לשותף שומר השבת מכך ששותפו מחלל שבת – אסורה.¹⁴

12. ביחס להיתרים אלה – ראה להלן.

13. שו"ת אגרות משה אורח חיים ח"א סימן צא. וכן כתב בשו"ת מלמד להועיל חלק א (או"ח) סימן לד

14. לא מבואר בדברי האגרות משה מהו יסוד האיסור, ומסתבר שהאיסור מבוסס על הטעמים לאיסור שהובאו לעיל.

שליחות בחילול שבת

ביחס לשותפות עם גוי פסק השולחן ערוך¹⁵:

ישראל ואינו יהודי שיש להם שדה או תנור או מרחץ או רחיים של מים בשותפות, או שהם שותפין בחנות בסחורה, אם התנו מתחלה בשעה שבאו להשתתף שיהיה שכר השבת לאינו יהודי לבדו, אם מעט ואם הרבה, ושכר יום א' כנגד יום השבת לישראל לבדו, מותר. ואם לא התנו בתחלה, כשיבואו לחלוק נוטל א"י שכר השבתות כולם, והשאר חולקים אותו; ואם לא היה שכר השבת ידוע, יטול הא"י לבדו שביעית השכר, וחולקים השאר.

בטעם הדין כתב המשנה ברורה:¹⁶

טעם הדברים אלו דבעינן התנו דאל"ה כיון דמתחלה בשעת עשיית השותפות היה מוטל המלאכה על שניהם יחדו ולהכי אם אח"כ יאמר להא"י עשה אתה לבדך בשבת וטול לך כל הריוח של שבת ואני אעשה לבדי יום אחד בחול כנגדו ואטול אותו לעצמי הריוח של אותו יום הו"ל כאלו מעמיד את הא"י לפועל בידיים כאלו אומר לו עשה אתה עבורי בשבת ואני אעשה נגד זה עבורך בחול והוי שלוחו ממש.

אלא שבהמשך דבריו כתב המשנה ברורה, שהאיסור להנות מרווחי השבת הוא רק כאשר השותף הגוי עובד בעצמו בשבת, שאז נחשב כעושה מלאכה בשבת בשליחות של שותפו היהודי. אולם אם רווחי השבת נוצרו שלא ע"י עבודתו של השותף הגוי – מותר ליהודי להנות מהשכר בהבלעה:

ולפ"ז אם שותפו הא"י בעצמו אינו עושה כלום רק שא"י אחרים הבאים לאפות מסיקין בו בתנור של השותפות ונותנים סך מה בשכרם יכול הישראל לקבל משותפו שכרו המגיע לו לפי חלקו אפילו אם לא התנו ובלבד שלא יקח ממנו משכר שבת לבדו אלא יקח ממנו סתם בהבלעת שאר ימים כדי שלא יהיה שכר שבת ולא חיישינן משום מראית העין שיאמרו לצורך ישראל הוא עושה כיון שידוע שיש לא"י חלק בו [מ"א וש"א]:

המשנה ברורה עסק במקרה בו התנור מושכר לאינם יהודים המשתמשים בו בשבת, ולא בפועלים. מסתבר שלא הזכיר פועלים משום שסובר שבפועלים העובדים במקום יהיה הדבר אסור אף אם השותף הגוי בעצמו אינו עובד, שהרי "יד פועל כיד בעל הבית" והרי זה כאילו עובד השותף עצמו.¹⁷

15. שולחן ערוך אורח חיים סימן רמה סעיף א

16. משנה ברורה סימן רמה ס"ק א

17. ראה מחנה אפרים הלכות שלוחין סימן יא. שדי חמד חלק הכללים מערכת האלף אות

אולם בערוך השולחן¹⁸ כתב להתיר ליהודי ליהנות מרווחי השבת בשותפות עם גוי, גם כאשר המלאכה נעשתה ע"י פועלים גויים:

וכן יראה לי דאפילו בעסקים שעושים בעצמם כחנות וכיוצא בו אם הם בעצמם אינם עוסקים כלל אלא ששוכרים פועלים שיעשו בהם מותר ג"כ להישראל לקבל שכר השבת בהבלעה אפילו אם הפועלים הם שכירי יום דלמאי ניחוש לה דהאינו יהודי שותפו אינו כשלוחו כיון שאינו עושה בעצמו ואי משום דהפועל הוא שכר יום הלא אם היה בידו כח שלא יעשו בשבת וודאי מחוייב לעשות כן אבל הלא שותפו האינו יהודי לא יניחנו לעשות כן וא"כ אדעתא דנפשיה מושיב פועלים והריוח של הישראל ממילא בא ויטול שכר השבת בהבלעה כבדינים הקודמים [כנלע"ד]:

מכאן שלדעת ערוך השולחן מותר ליהודי השותף עם אינו יהודי ליהנות מרווחי השבת, אם העבודה בשבת מתבצעת ע"י פועלים ולא ע"י השותף עצמו, ואילו לדעת המשנה ברורה יתכן והדבר אסור.

היה מקום לומר שערוך השולחן עוסק בכגון שהגוי השותף שכר את הפועלים מכספו הפרטי, ולא מכספי השותפות, שאז אין הפועל נחשב כשכירו של השותף היהודי, אך אם שכירות הפועלים נעשית מכספי השותפות יתכן לראות את הפועלים גם כשכירים של השותף היהודי וע"כ יהיה הדבר אסור.

אולם, מדברי הגרש"ז אורבך זצ"ל עולה שאנו רואים את הפועלים השכירים כעושים את המלאכה על דעת מי שנותן להם את רוב השכר, וע"כ אם לשותפים הגויים יש רוב בשותפות – הדבר יהיה מותר. בתשובתו דן הגרש"ז אורבך בשאלה האם ניתן להתיר העסקת פועלים בשבת ע"י שותפים גויים שלהם פחות ממחצית בשותפות, ומדבריו משמע שפשוט שאם לשותפים הלא יהודים יש רוב בשותפות – יהיה הדבר מותר. וזו לשונו:¹⁹

בכה"ג שיש להם נכרים שכירים שעומדים בחנות בשבת בזה יש לדון דבכה"ג שעיקר הבעלים הוא ישראל [ואף גם במחצה על מחצה יש לדון] נמצא שהשכירים עושים מלאכתם בעיקר רק אדעתא דישראל כיון שהם רק שכירים, וליכא כלל הך טעמא דאדעתא דנפשיה הוא דעביד וצ"ע.

שוב ראיתי בשו"מ מהדו"ד ח"ג סי' צ"ב שכתב "והנה אופן השותפות נ"ל אף חלק מאה או אלף דהדבר יכול ורשאי דעכ"פ יש לו שותפות ועושה בשביל חלקו ושריי" עכ"ל, גם מביא שם מהגה"ק מצאנו שסובר דבכה"ג – שהפועלים מכירים בעיקר את הישראל אסור (מטעמא אחרינא ולא

קסד. והארכנו בזה בספר כתר, חלק ב, שמירת שבת בכלכלה המודרנית פרק א.

18. ערוך השולחן אורח חיים סימן רמה סעיף יא

19. שו"ת מנחת שלמה תנינא ב – ג סימן ס

מטעם זה שכתבנו דדמי להדלקת נר), ואעפ"כ הוא תמה על זה ומסיק דכל שיש להנכרי חלק שפיר שרי אף בכה"ג שהפועלים מכירים רק את הישראל עייש"ה (כמדומה לי שיש להשיב על דבריו ועכ"פ לא ידעתי מה טעם כתב על דבריו "ולא ידעתי מהו שח").

יש להדגיש שדברים אלו אמורים כאשר העסקת הפועלים בשבת נעשית ע"י גויים, אך אם ההעסקה נעשית ע"י יהודים, כגון שהאחראי עליהם הקובע להם את סדרי העבודה הוא יהודי, יהיה אסור ליהודי ליהנות מן המלאכה אף שלשותפים הגויים יש רוב בשותפות.

הנידון לעיל עוסק בכגון שהשותפים הגויים מעסיקים פועלים גויים. יש לדון האם מבחינת איסור ההנאה של השותפים היהודים שומרי המצוות, יהיה הדין שונה אם השותפים הגויים יעסיקו פועלים יהודים.

לענ"ד נראה שאין להחמיר לענין זה בפועל יהודי יותר מאשר בפועל גוי. אמנם בשונה מגוי, ביהודי שייכת שליחות, אך לא ניתן לראות יהודי המחלל שבת כשליח של בעל הבית שהרי "אין שליח לדבר עבירה", ובמיוחד כאשר מדובר בעבירה של חילול שבת שיש אומרים שאין בה מקום למושג של שליחות, כי סו"ס המשלח נח בשבת.²⁰

אמנם הבאנו לעיל מהרב משה פינשטיין שהחמיר באיסור הנאה ממעשה שבת הנעשה ע"י שותפים יהודים מחללי שבת, אך נראה שיש לחלק בין הנידון שם העוסק בשותפים העושים בעצמם מלאכה אסורה בשבת, לבין הנידון כאן שהפועלים היהודים עושים את מלאכתם עבור הגויים המעסיקים אותם:

לעיל הבאנו שלשה טעמים להחמיר באיסור הנאה ממעשה שבת, וכפי שצינו לעיל מסתבר שעליהם מתבסס הרב משה פינשטיין באיסורו. טעמים אלו, כך נראה, אינם שייכים כאשר מדובר ביהודי המחלל שבת עבור גוי.

הטעם הראשון השווה בין יהודי מומר לבין גוי העושה מלאכה עבור ישראל. השוואה זו שייכת רק כאשר גם היהודי המומר עושה את המלאכה עבור ישראל. הטעם השני רואה את חילול השבת כנעשה בציוויים של השותפים שומרי השבת טעם זה לא שייך כאשר שכירת הפועל היהודי נעשתה ע"י השותפים הגויים.

הטעם השלישי אסר על אלו שהמלאכה נעשתה עבורם להנות מן המלאכה. גם טעם זה לא שייך בנידוננו שהרי המלאכה נעשתה עבור השותפים הגויים ששכרו את היהודי ולא עבור השותף היהודי.

20. ראה מכתבו של מו"ר הרב יעקב אריאל שליט"א בראש ספר כתר חלק ב. ואמנם יש הסוברים שבפועל קיימת שליחות אף לדבר עבירה – ראה כתר שם, שמירת שבת בכלכלה המודרנית סוף פרק ט, אך כל זה למי"ד שגם בגוי יש שליחות בפועל וכפי שהבאנו לעיל ערוך השולחן לא חשש לכך בנידוננו.

מכאן שכאשר מדובר בשותפות בה רוב המניות מוחזקות על ידי גויים, מותר יהיה לבעלי המניות היהודים שומרי המצוות ליהנות מרווחי השבת כאשר המלאכות נעשות בשבת ע"י פועלים שכירים גויים, ומסתבר שיהיה מותר להם להנות מן הרווחים גם אם הפועלים הללו הינם יהודים שנשכרו על ידי השותפים שאינם יהודים.

נתינה לצדקה

בנידוננו קיים קושי טכני להמנע מלקבל את רווחי השבת. אמנם קיימת אפשרות לקבל את הרווחים ולהחזירם לחברה, אך אין בכך בכדי לפתור את הבעיה, שהרי החזרת הכספים לחברה מהווה חיזוקה של החברה ובעקיפין גם חיזוק חילול השבת.

נראה שהאפשרות הטובה ביותר במקרה זה היא לתת את רווחי השבת לצדקה. באופן זה אין לבעלי המניות כל הנאה מחילול השבת, וטובת ההנאה הנגרמת להם מנתינת הצדקה ודאי שאינה הנאה מגוף המלאכה. במקרה זה אין ספק שלמקבלי הצדקה אין כל איסור להנות מן הכסף שהרי חילול השבת לא נעשה עבורם ועל דעתם, וכן הנאתם אינה מחילול השבת עצמו אלא מהצדקה שקיבלו מבעלי המניות, וצדקה זו היו יכולים באופן תאורטי לקבל מבעלי המניות גם בלא חילול השבת של החברה.

פתרון זה הביא בשו"ת אגרות משה²¹ בנוגע לשכר שבת:

ונראה דהשכר דיום האסור שלא שייך להניחו שם יתנהו לאיזה צדקה ובאופן שלא ידעו כלל ולא יהיה לו שום הנאה אף לא הכרת טובה משום אדם.

אף ששם מדובר לענין שכר שבת, נראה שניתן ליישם זאת גם לגבי הנאה מחילול שבת.²²

באגרות משה ציין שיש להקפיד שלחברה הנותנת לא תהיה כל הנאה או הכרת טובה מנתינת הצדקה, אך נראה שהקפדה זו שייכת רק כאשר מדובר בחשש שכר שבת ולא כאשר מדובר באיסור הנאה מחילול שבת: באיסור הנאה הבאנו לעיל את דברי המשנה ברורה הפוסק שאיסור ההנאה הוא רק מגוף המלאכה אך לא מדמיה של המלאכה, ופשוט שטובת ההנאה שיש לחברה אינה הנאה מגוף המלאכה.

עם זאת, מסתבר שבנידוננו צריך להקפיד שמקבל הצדקה לא ידע שהוא מקבל

21. שו"ת אגרות משה אורח חיים ח"ד סימן נט. ור' גם בשו"ת יו"ד קסא ס"ק כ בנוגע לשטר שיש בו ריבית.

22. וכן שמעתי בשם מו"ר הרב יעקב אריאל שליט"א.

את רווחי השבת של החברה, וכל שכן שאין לומר לו שכמות הצדקה שיקבל תלויה בשיעור רווחי החברה, שהרי אם ידע זאת נמצא שנהנה מחילול שבת. בנידוננו, היות שקשה להעריך את שיעור רווחי השבת, יש לנכות שביעית מהרווחים.

סיכום

יהורים יר"ש המחזיקים במניות של חברה המחללת שבת, אם ברור שהחברה תמשיך באותו היקף פעילות גם אם ימכרו את מניותיהם – מותר להם להמשיך ולהחזיק במניות, ובלבד שלא ייזמו פעילויות שיש בהן משום חילול שבת. בנוגע להנאה מרווחי השבת:

אם השותפים האחרים בחברה עובדים בעצמם בשבת – אין ליהנות מרווחי השבת.

אם השותפים האחרים אינם עובדים בעצמם בשבת אלא מעסיקים פועלים העובדים בשבת (כפי שהדבר מצוי בד"כ שבעלי המניות אינם עובדים בעצמם) יש להבחין בשני מצבים:

אם רוב מניותיה של החברה מוחזקות ע"י גויים והגויים מעסיקים פועלים (אפילו יהודים) מותר למחזיקי המניות היהודים שומרי המצוות ליהנות מרווחי השבת, ובלבד שהעסקת הפועלים בשבת נעשית ביוזמתם ובציוויים של גויים בלא כל מעורבות של יהודי.

אם רוב מניותיה של החברה מוחזקות ע"י יהודים, או שהיוזמה או הציווי להעסיק את הפועלים בשבת נעשה ע"י יהודי – אסור לבעלי המניות היהודים ליהנות מרווחי השבת.

אם לא ניתן להמנע מלקבל את הרווחים, והדבר נעשה באופן אוטומטי, אין להחזיר לחברה את הרווחים. במקרה זה, ראוי להסתלק מרווחי השבת ע"י הפרשתם לצדקה.

במקרה בו נותנים את הכסף לצדקה יש להקפיד שמקבל הכסף לא ידע שהוא מקבל את רווחי השבת של החברה.

אם אין ידוע מהו היקף הרווחים בשבת ינכו שביעית מהרווחים וינהגו בהם כנ"ל.